

ՄԵՆԿ

Տարեկան դիմը 10 րուբլ, կես տարվանը 6 րուբլ:

Ուսանողի նամակները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից ամսագրատուն մէջ:

Օտարադպրոցային գիմնում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Менк»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնները համար գնալով են
խրատման ըստ 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԿԱՎՈՒԹԻՒՆ

Հայոց խնդիրը—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրերը—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. «Վաղըթ» լրագիրը և հայերի թիւը: Խառնա: Թիւրքիա: Նամակ Պարսկաստանից:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԻ—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Նամակ թիւերէն: Կարգը:

ՀԱՅՈՑ ԽՆԴԻՐ

Այժմ երբ Հայոց խնդիրը հերթական խնդիր է դարձել արեւելեան խնդիրների շարքում, ամեն տեսակ հակասող տեղեկութիւններ ենք լսում այդ խնդրի վերաբերութեամբ:

Մի կողմից կարգում ենք լրագիրներում թէ Անգլիայի ներկայացուցիչ Կ. Պոլսի մէջ, լորդ Կիւֆերին, ստացել է իր կառավարութեանց հրահանգներ ամեն կերպ նպաստել Հայոց խնդրի անցագող և աջակցութեան, իսկ միւս կողմից կարգում ենք որ նոյն լորդ Կիւֆերին ամենեւին հակված չէ Հայաստանի մէջ Հայ, կամ առհասարակ քրիստոնէայ նահանգապետի նշանակվելուն:

Ահա ինչ ենք կարգում այդ մասին ուռւս «Պօլիթադո» լրագրում:
«Հայաստանը շարունակում է սպասել

խոստացած վերանորոգութիւններին: Հայոց պարտաւորութեան ներքին խնդիրը, իսկ իր ծրագրի ընդունելը կապահովեցնէր Հայերի հաւատարմութիւնը սուլթանին:»
Այդ լուրը կարգաւոր յետոյ մարդը կամայ ակամայ հարցնում է. արդեօք դա մի սուտ լուր է, թէ լորդ Կիւֆերին և Անգլիայի բոլոր աշխատութիւնները Հայաստանի օգտին կեղծաւորութիւն էին: Ի՞նչ օգուտ կարող են բերել թիւրքաց Հայաստանի մինչև անգամ ամենախելացի վերանորոգութիւնները, եթէ այդ նահանգի մէջ նշանակվի մի մահմետական, մի թիւրք պաշտօնային, մի թիւրք փաշա, որպէս նահանգապետ: Գործը կը մնայ նոյն դրութեան մէջ, ինչ դրութեան մէջ էր դարեւրդից առաջ, ինչ դրութեան մէջ է և այժմ: Մենք հրաժարվում ենք հաւատալ անգամ այդ լուրին, որովհետև չենք կարծում որ Անգլիան և լորդ Կիւֆերին կամենում էին միայն խաղաղ Հայոց ժողովրդի հետ: Եթէ կայ, առհասարակ, Հայոց խնդիր, եթէ հոգում են Հայաստանի բարեկարգութեան մասին, ո՞ւր մասին գլխաւորապէս հոգում են,—ճշմարտ քրիստոնէաների, թէ ճշմարտ մահմետականների մասին: Ի՞նչ կը նշանակէ բարեկարգելով Հայաստանը, իշխանու-

թիւնը միայն նահանգապետ: Պատրիարքը աւելացրեց, որ իր ծրագրի ընդունելը կապահովեցնէր Հայերի հաւատարմութիւնը սուլթանին:»
Այդ լուրը կարգաւոր յետոյ մարդը կամայ ակամայ հարցնում է. արդեօք դա մի սուտ լուր է, թէ լորդ Կիւֆերին և Անգլիայի բոլոր աշխատութիւնները Հայաստանի օգտին կեղծաւորութիւն էին: Ի՞նչ օգուտ կարող են բերել թիւրքաց Հայաստանի մինչև անգամ ամենախելացի վերանորոգութիւնները, եթէ այդ նահանգի մէջ նշանակվի մի մահմետական, մի թիւրք պաշտօնային, մի թիւրք փաշա, որպէս նահանգապետ: Գործը կը մնայ նոյն դրութեան մէջ, ինչ դրութեան մէջ էր դարեւրդից առաջ, ինչ դրութեան մէջ է և այժմ: Մենք հրաժարվում ենք հաւատալ անգամ այդ լուրին, որովհետև չենք կարծում որ Անգլիան և լորդ Կիւֆերին կամենում էին միայն խաղաղ Հայոց ժողովրդի հետ: Եթէ կայ, առհասարակ, Հայոց խնդիր, եթէ հոգում են Հայաստանի բարեկարգութեան մասին, ո՞ւր մասին գլխաւորապէս հոգում են,—ճշմարտ քրիստոնէաների, թէ ճշմարտ մահմետականների մասին: Ի՞նչ կը նշանակէ բարեկարգելով Հայաստանը, իշխանու-

թիւնը միայն քրիստոնէաներին թշնամի թիւրք փաշայի ձեռքը: Կա ծաղր է, թէ ի՞նչ բան է:

Վերջապէս այդ էլ սխալ է, թէ Հայերը բուն Հայաստանում, այսինքն այն չորս վիլայէթներում, որոնց համար ինքնակարգութիւն է պահանջվում, մահմետականներից փոքրամասն լինելու Բոլոր վիճակագրութիւններում հայերը, մինչև անգամ չը հաշուելով երկրի միւս քրիստոնէաներին՝ ասորիներին, յոյներին և ոչ—մահմետականներին, օրինակ եգիպտոսի, հրէաներին և այլն, բազմաթիւ են քան թէ մահմետականները:

Կարձեալ մի հարց. արդեօք կարելի է հաւատալ թէ լորդ Կիւֆերին, լուսաւորված եւրոպացին, հետեւէր նոյն լորդ Կային, որին հետեւում էր թիւրքաց արտաքին գործերի նախկին մինիստր, Աբդուլ-Ֆաշան, գլխաւորապէս ուղղութիւն դարձնելով ոչ թէ ազգութեան, ցեղի, այլ կրօնի վրա և մոռանալով որ բուն Հայաստանի մահմետական բնակիչների մեծ մասը, ինչպէս շատ իրաւացի կերպով նկատել է այս օրերս և «Թուրալ ԳՕրիս» լրագիրը, ցեղով, ազգութեամբ հայեր են:

Լիբանանի մէջ, նոյնպէս և Բօլգարիայի մէջ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՒՆՆԵՐԻ

Կ. Պոլսի, 22 օգոստոսի

«Մշակ» գոյութիւնը սկսելու օրից ի վեր, երբ ուսանողների կենքի բոլորսնամ և հոտած հաստ կեղեք սկսվեց փշրվել ամեն ծայրերից Գրիգոր Արծրունու անդադար նետած ուժգին քարերով, այդ ներկայից կենսական ժամանակը գոյութեան շնչով, շատ բնականորէն սկսեցին ամեն կողմից ազդեցիկ թէ՛ «Բն» է անում մեզ հետ այս մարդը. ուր է տանում նա մեզ. նա փշրում է ամեն բան, բայց ոչինչ չէ շինում» և այն և այլն: Ինչպէս ձեռք յայտնի է, այս տեսակ մարդիկ դեռ կան մեր մէջ և այժմ ևս. և դժբախտաբար այսպիսիներն են, որոնց ուղեղի բոլոր ուժը սպառված է ինքնապաշտպանութեան, ներթափանցութեան, ապականութեան և սահմանափակ շահերի բոլոր ծանրութեամբ. բայց փառք Աստուծոյ, որ նոր սերնդի վրա հասնելով, այդպիսիների թիւը օրից օր նուազելու վրա է:

Ճիշդ նոյն դրութիւնն է ներկայացնում այժմ Կ. Պոլսի ձեռք աշխատակցի այստեղ գալու օրից ի վեր: Տեսնելով և յայտնելով ձեռք սոցա անհուն և անհերքելի թերութիւնները (որը կատարելու համար, յուսով եմ, հարկաւոր չէ ունենալ ոչ մի առանձին սրահայեցողութիւն, ոչ էլ մի գործընկեր տաղանդ, այլ սոսկ ամենապարզ լոգիկա և դիտողութիւն), նոյնպէս խօսելով այդ թերութիւնների մասին իրանց սեփական լրագիրների մէջ, սոքա վերջ ի վերջոյ այնչափ վերթնան իրանց քնից, որ միանգամայն չը կարողանալով հասկանալ միմեանց յետեղ լսածները և ոչ էլ պատասխանել նոցա, սկսեցին վերջապէս բռնել նոյն դիրքը, ինչ բռնեցին ուսանողների խառնաբախումները Գրիգոր Արծրունու վերաբերմամբ, ասելով օրինակ թէ՛ «այսպէս խօսող և անխնայ հարուստ մարդը կարող է լինել միայն ազգի թշնամին. թէ սա մի փնտաղկար ուսանող է, որը եկել է մեզ մօտ մի գաղտնի նպատակաւ մեր բոլոր «մեծ» և «պատկառելի» հաստատութիւն-

ները քանդելու և կործանելու համար և այն և այն այս տեսակ հարկեր ու մէկ բաներ, որոնց լսեց Մշակը ամենապէս ճշգրտութեամբ նոյնպէս իր գոյութեան առնելու սկզբներէն: Այս ճշգրտութիւնը այնչափ զարմանալի է, որ ինչպէս Մշակի դէմ տրուում է բոլոր բարձրագոյնները ուսանողների մէջ միայն նոցա էին, որոնց խնդիրը կեղծում էր և Կ. Պոլսի, նոյնպէս այդ կերպ խօսողները այժմ այստեղ հասարակութեան մէջ ամենապաշտպան, շահամուտ և անուանարկ ծանալվածներն են: Այսպիսիներն մի ըստ միով է համարել և անուանել շատ պատիւ կարող էր բերել նոյն անշահութեան համար Մշակի ընթերցողներին ստալ, վասն որոյ կը բաւականաւ միայն յիշելով մի խումբագիր և մի ազգային ժողովի երեսփոխան, որոնք ամենքից շատ նախանձախնդիր եղողներն են Կ. Պոլսի հայերի պատիւին Մշակի աշխատակցի այս բուռը և «անիրաւացի» յարձակմանց դէմ:

Այդ խմբագիրը նա է, որը մինչև հիմայ կըրկնում է թէ՛ նա նոյն հաստատութեամբ իր լրագիրը կը շարունակէ հրատարակել, թէ՛ նա ուսնանայ նաև մի հատ բաժանորդ. այդ մարդը «Թէրքիստի» էր (թիւրքեր) լրագիրն է, որ ամենակաշտաւոր կերպով ստանում է Հաստի միջնորդութեամբ զանազան եղութեան կոնգրեսներին իր նշանաւոր հասցիքը, Ֆրանսիայից արտաքսած և Հայաստան փոխադրվելու նպատակաւ ժամանակաւորապէս այստեղ պատսպարված եղութեան շահերը պաշտպանելու համար: Իսկ ազգային ժողովի արդէն Համանայանի երեսփոխանը ձեռք էլ լաւ յայտնի է այժմ, երբ Ստեփան Գափազեանի անունը երկու անգամ յիշվել է Մշակի մէջ: Ահա յիշաւ մի հետաքրքիր երկու թիւ, որը ուսանողների համար առաջին անգամից դժուարութեամբ կարող է հասկացվել. երեւակայեցե՛ք, որ այս անձը արդէն մի քանի տարի շարունակ Մուշի երեսփոխանն է ազգային ժողովի մէջ, չը լինելով ինքը ոչ մէկի և ոչ էլ Մուշը տեսած կամ ծանաչող մի մարդ: Ինչո՞ւ. որովհետև «սահմանադրութիւն» ասված խայտառակ հաստատութեան կանոններին համեմատ 140 երեսփոխաններից հարկւրը անպատճառ պիտի լինեն Կ. Պոլսից, իսկ մնացածները գա-

ւառացիք (ինչ հիման վրա—այդ գիտեն Կ. Պոլսից գրական շահերը): Բայց որովհետև դաւաճալիներից էլ երեսփոխան ընտրվելու համար, հարկաւոր է Կ. Պոլսի մէջ առ քիչը ապրել չորս տարի, ուրեմն այսպիսով բանը վերջացել է նուաճելով, որ Կ. Պոլսի ազգային ժողովի մէջ (աւելւել էլ չը լինի ասել) քսան տարի ազգի վիճակը անօրինակները եղել են միայն բուն Կ. Պոլսից դարձակաւոր (քացի միայն իրանց գրական վերաբերակ շահերին ի հարկէ) պոռոտախօսները: Այդպիսիներից իր շահերը ամենից լաւ իմացողը բուն տարուայ մէջ եղաւ յիշեալ Գափազեան անձը, որը ամիսը 25 րուբլ վարձապետութիւն անելով, այստեղի մի քանի խեղճ մէկեր համալսելի ձեռքով մի քանի դրուով Մուշի երեսփոխան ընտրվելով, կարողացաւ չորս տարուայ մէջ երեք հոյակապ աներ յինչ և ահա ինչպէս. այսօր վէճ է բացվում զիցուք Սիսի կաթողիկոսի հարցի մասին, որի խնդիրը բնաւ իր երեսփոխանական մասնաւոր հակողութեան չէ վերաբերվում. տեսնելով սակայն թէ այդ հարցը ազգային ժողովի մէջ պիտի վիճարանվի և նրա իրաւասութեամբ վերջանայ, նա իսկույն կը վազէ այն անձի մօտ, որից կարելի է 50, հարկւր, նաև երեւնի էլ աւելի ոսկի պոկել նորա դատին ժողովի մէջ պաշտպան կանգնելով: Այն օրից, որ այդ երեւելի արարածի անկուշտ աչքը կշտացվեց, էլ պրծաւ. ազգային ժողովը թող պատրաստ մնայ ամեն տեսակ սկանդալների և խայտառակութիւններից այդ մարդու և իր նման մի առաջակապետական խմբակի ձեռքից: Ի՞նչ արած, ինչ ձար կայ, զիցուք թէ նորան զորս արեցին երեսփոխանութիւնից (որի օրինակը դեռ չէ եղած), աւելի վատ այն ժամանակ, որովհետև կրկին անգամ մի քանի դրուով կաշառված համալսելից ընտրվելով, նա դարձեալ ներս կը գայ և աւելի մեծ սկանդալներ կան: Դիցուք թէ նորան ձեռքը զայրացած ժողովուրդը, ինչպէս այդ եղաւ Ներսէսի վերջին հրաժարականի ժամանակ, դորանից էլ ոչինչ օգուտ, որովհետև միւս օրը շորերը սրբելով, նա դարձեալ կը գայ ինտէլ իր տեղը և դարձեալ կը շարունակէ սկանդալներ անելը. ինչ արած այսպիսիների դէմ, էլ ինչ ձար կայ. ոչինչ, ոչինչ ձար, ոչինչ միջոց:

Հիմայ չէք զարմանայ որ ձեր աշխատակցի արած քննադատութեանց դէմ առաջին ձայն բարձրացնող և Հայոց պատուի նախանձախնդիր կանգնողը չէնց սա է մի շարք յօդուածներ գրելով «Հայրենիքի» մէջ, կոչելով «Մշակը» «վաղուց արդէն» (ազգայնաւ) լրագիր, իսկ նորա աշխատակցին էլ այժմ նոյն «ազգայնաւ» նպատակաւ Կ. Պոլսի եկած մէկը: Իր յօդուածներից մէկի մէջ այդ պարտքը իր բոլոր ասածներից հաստատութիւն էր բերում այն, թէ «Մշակ» ուղղութեան և նորա աշխատակցի մասին իրան վաղուց արդէն գրել են Պետերբուրգից Հատարձայնագր» անձինք. էլ կարող էք դատել թէ ո՞ւր հետ գործ ունէ նա և ինչ պտուղ է...

Խեղճ Ներսէս պատրիարքը այսպիսի մի քանիսների ձեռքից էլ չը գիտէ թէ ուր փախչէ, ճարտարապետ ամենայն դէպում գրելու է աւելում նոցա, սկանդալներից ազատվելու համար, վասնորոյ որ և իցէ մի քննիչ յանձնաժողով կամ ժամանակաւոր կազմված ժամանակը Ստեփան Գափազեանին էլ անողաճառ մէջը կը մտցնեն, որ էլ հրապարակական խայտառակութիւններ չը պատահեն:

Այս ամենից յետ, ինչ մտքի վրա է ընկնում մարդ.—Կ. Պոլսի գործիչների ընթացքի և արարքների վրա մշտապէս հսկելու և ազդելու համար, քիչ է միայն որ և իցէ մի ուսանողին ժամանակաւորապէս այստեղ ապրելը և պրօպագանդա անելը, այլ հարկաւոր կամ մշտապէս, թէպէտ փոփոխակի ներթերով, այստեղ մի քանի ուսանողների լինելը, թէ մի ուսանող անկախ օրգան ունենալը: Ահա երբ կարող են միայն ուսանողները միշտ ճիշդ տեղեկութիւն և փրկարար ազդեցութիւն ունենալ Կ. Պոլսի բարոյապէս ու մտաւորապէս փտած խնդիրների վրա:

Յայտնի իրողութիւն է, որ արժարժեքներից, քննադատութիւնից, օրվայ լուսնից վախեցողները և սիրտը դողերը ամենքից շատ պակասութիւններ ունեցող, իրեղծ արատաւոր և դուռը կեղտոտած հասարակայն մարդիկ և հաստատութիւններ են, չէնց այսպիսիներն են, ինչպէս ասեցի որ «Մշակ» նոր դուռն անգամ ժամանակը ամենքից շատ էին բղաւում, կազդակում այդ լրագրի բռնած յարձակողական ըն-

աւանդներ յայտնի հնդկական, ազգասեր և հանրապետական կոստայի թաղումը: Խառն լացիք հարկեր հազարներով հաւաքվեցան նրան վերջին ողջոյնը տալու համար: Բացի կղերականներից իտալական քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները, որոնց թւում և բանւորները, ուղարկեցին իրանց ներկայացուցիչներին յուղարկաւորութեան հանդիսին ներկայ գտնվելու համար: Հոսով պատի մօտ, այնտեղ, ուր 1870 թուին մի ձեռք էր բացված, յուղարկաւորութեան մասնակցողները կանգնեցին ծառեր լսելու համար: Բոլոր ճառախօսները ուխտեցին հաւատարմօք մնալ կոստայի հակակղերական ոգուն և չը հանգստանալ մինչև չը ոչնչացնեն «Հոսով մէջ եղած խառնակները»: Գաղափարի ծածկողի ծայրերը բռնել էին, դեռասանուհի Մարինի, Հոսով քաղաքագլուխը, Մեհոտի Գարիբալդի, Ալբերտո Մարիո և «Opinione» լրագրի խմբագիրը: Ներկայ եղողների առաջից տանում էին հակակղերական միութեան մէջ գրողներ: Յուղարկաւորութիւնը 4 ժամ էր շարունակվում: Հանգուցեալ կոստայի հանրապետական էր: Նրա առնալաւ դրամաներից համարվում է «Nerone artista», որ էլնեստ Բոսսիի լեպետուարի մէջ է: Կոստայի ծանկեղաւ ծաղիկ հասակում:

ԹԻԻՐԻՔԻԱ

Ապստամբութիւնը հիւսիսային Ալբանիայի և Պրիզրենի շրջաններում դեռ ևս վերջացած չէ: Գերվիշ-փաշայի նիզամները և թէկա նահանգի բնակիչները մի կուր ունեցան, որ վերջացաւ նիզամների փախուստով: Թիւրքերից 20 մարդ սպանվեցան: Պրիզրենի շրջաններում ալբանցիների մի ահաբեկ խումբ կամեւում էր խանգարել գիւտուորներ հաւաքելուն: Նրանց դէմ ուղարկված երկ քառալիօն թիւրքաց զորքերը երկար հրացանաձգութենից յետոյ ստիպված էին յետ քաշվել: Այդ նորից սկսված ապստամբութեանը Գերվիշ-փաշա մեծ նշանակութիւն է տալիս և Սկուտարիի նահանգապետից օգնական զօրքեր է պահանջել: Ալբանցիների մէջ լուր է տարածված, որ Կ. Պոլսի մէջ գերի եղած միրիզիանների իշխան Պրենկ-Գոյալին ազատութիւն է շնորհված:

Սուլթան Աբդուլ-Համիդ հետզհետ հեռանում է քաղաքականութենից և դիպլոմատներին: «Polit. Corresp.» լրագրին Կ. Պոլսից գրում են, որ եւրօպական դեսպաններից մեծ մասը տեսնում է սուլթանին հաւատարմութիւնը յանձնելու ժամանակ: Տեսութիւն նշանակվում է խնդիրը ստանալուց յետոյ: Ապանիական դեսպանը ստիպված էր 40 օր սպասել, մինչև սուլթանը նրան ընդունեց: Ամերիկական նոր դեսպանը մի ամիս անց սպասում է, որ սուլթանը ընդունէ նրա հաւատարմութիւնը: Այս տարի, ինչպէս և առաջ լինում էր, բոլոր դեսպանները տոմսակներ խնդրեցին բայրամի տօնին ներկայ գտնվելու համար, բայց նրանց խնդիրը մերժեցին, պատճառ բերելով տեղերի պակասութիւնը: Սուլթանը չափազանց կասկածաւոր է դարձել: Վերջին ժամանակներում նա երկու անգամ ներկայ գտնվեցաւ կրօնական հանգիսին և երկու անգամ էլ փոփոխեց առաջուց որոշված ճանապարհը պալատից մինչև մզկիթը: Նորբումս երկու իտալացիք կալանաւորվեցան, որովհետեւ կասկածում էին, թէ նրանք ճայթող ուռմբեր էին պատրաստում սուլթանին սպանելու համար: Բայց իսկապէս իտալացիք հիւրանոցներից մէկի

մէջ միայն խօսել էին ճայթող ուռմբերի մասին և այդ պատճառով նրանց կալանաւորել էին: Թիւրքաց ազգաբնակչութիւնը առհասարակ անբաւական է գործերի այժմեան դրութենից, հեռապէս սուլթանին անհանգստութիւն էլ հասկանալի է:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՈՒՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 10 օգոստոսի

Վերջին ամիսները եւ անցկացրի Պարսկաստանի, գլխաւորապէս Թաւրիզի մէջ: Մտնելով Ատրպատականի այդ նշանաւոր մայրաքաղաքը, մարդ ընկնում է մի տեսակ տխուր տրամադրութեան մէջ, ոչ մի կողմ կեանքի մի ուրախ նշան չէ նկատվում: Եր կողմով, որ փողոցով որ անցնէք չարունակ կը պատահէք կռիւների, սեւեւ-յեւ հայհոյանքների, և անպիտան սրիկաների խումբերի, մի խօսքով հասարակական ուրախ կեանք չը կայ: Թաւրիզը ինչպէս Ատրպատականի վաճառաչան և բազմամարդ քաղաքներէն առաջինը ունի մօտ 65,000 տուն բնակիչ բնակչութեան մասամբ թուրքեր և պարսիկներ: Բաղաձր բաժանվում է առանձին առանձին թաղերի: Երևում է ինքնուրուի, այնպէս որ կառք բոլորովին չէ կարելի գործածել: Գլխաւոր առևտուրը Ֆրանսիայից է, որտեղից ահապէս քանակութեամբ ապրանքներ են ստացվում: Թաւրիզում կան 5, 6, 7 ֆրանսիացիներ և մի քանի թուրքեր, որոնցից իւրաքանչիւրը միմյալին 6, 7 հազար հակ, թողած ուրիշ ապրանքները, մանուֆակտուրա է բերում: Ֆրանսիայից: Բաղաձր մէջ գտնվում է մաքսատունը, լուսաւորեալ երկրներում մաքսատունը հաստատված է այն պատճառով որ ժողովուրդը, զգալով իր անհրաժեշտ պիտույքի գնի սղութիւնը երբ ստանում է եւրօպական քաղաքներից, նա սկսում է այն ժամանակ աշխատել ինքը անձաւոր կարելի հողաւոր, և նրան պատրաստելու արհեստը սովորել ջանալու, բայց այդ մաքսատունը մաքս է առնում միմյալին մոտ 20 ապրանքներից, այն էլ հաշուով և կանոնաւոր: Բայց այդպէս չէ Պարսկաստանում: Երբեք ինչպէս տեսութեան միւս հիմնարկութիւններէն չառեք, նոյնպէս և մաքսատունը կազմակերպվում է իւրաքանչիւր տարի, որ և իցէ մի անհատին, և այնուհետ նրա կամքից է կախված ինչպէս ուղում է մաքս առնելու, որը մի և նոյն (100/5) մաքսը առնում է ոչ թէ միայն ներս մտած, այլ և դուրս եկած ապրանքից, որոնց արտադրում է նոյն իսկ Պարսկաստանը, օրինակ չամիչ, բազում, բամբակ, մորթի և այլն: Ոչ մի գործարան, ոչ մի ֆաբրիկա չը կայ ամբողջ Պարսկաստանում: Կառավարութիւնը գիւղական հարկ, կամ ուրիշ այդպիսի փողեր չէ ստանում ժողովրդից: Միայն արհեստաւորներից մի նշանակեալ գումար առնում է Գաղաքական որ և իցէ մի կանոնաւոր հիմնարկութիւն բոլորովին չը կայ: Ոչ մի տեղ եւրօպական լուսաւորութեան նշան չէ անգամ չէք գտնի: Բնչ կարող է մի ազգ այնքան լուսաւորացնել, դէպի դարգացում տանել, ինչքան գրականութիւնը, սակայն Պարսից գրականութիւնը դուրս է առաջագիմութիւնից: Ժողովուրդը անկրթ է, և անընդունակ է լուսաւորեալ աշխարհի կարգերին հետեւելու և առաջագիմութեան մի ձգտում ցոյց տալու: Թիւրքերում հրատարակվող Պարսից «Չիխ» լրագրից առաջարկել էր մի տեսակ նոր եւրօպական ձևի տառեր, իրենց տառերը փոխելու, սպազարկան գործը դիւրացնելու համար և այդ մասին մի նշանաւոր դժուարութիւն չը կայ, փոխանակ այն ինչ տառը այնպէս գրելու՝ այնպէս գրելու՝ դա մի շատ գեղեցիկ առաջարկութիւն էր, բայց հարկաւոր տարիներ են հարկաւոր պարսկին համոզել իր գլուխի սրբազան տառերը փոխելու: Այս, կայ մի ոյժ, որ աւելի աշխատում է այդ ազգը շարունակ դէպի խաւարը գլորելու, և այդ էլ պարսից հոգեբանականութիւնն է: օրինակ մի թեհնանցի հարուստ պարսիկ, որ փող չէր ձեռք առնում պարսից լեզուի հիմունքները, և յաջողութիւն էլ գտնում է, մի շարաթից յետ մուշտէից մի մարդ է ուղարկում նրա մօտ որ այդպիսի մի հիւրանոց շարաթի հակառակ ան է և պիտի փակվի, քանի որ նրա մէջ մասին է (դա ողբի պէս մի բան է. մի մօլա բարձր

ձայնով ասում է, միւսները լաց են լինում: պարսիկները սովորութիւն ունեն իւրաքանչիւր մի ուրախութեան ժամանակ այդ էլ ունենալ) և առաջինը չեն կատարվում: Հիւրանոցի տեղը չէ կարողանում դիմադրել, որովհետեւ մուշտէից մի խօսքը բաւական է ժողովրդեան մարդանոցութիւնը գրգռելու և նրան խանդաբերելու:

Ոչ պակաս վտանգաւոր է Պարսկաստանում ճանապարհորդութիւնը: Կան այնպիսի ճանապարհներ, որտեղից մարդ անցնելիս սարսափ է գգում իր վրա: օրինակ Արաքսի ափի վրա «Կալիկաչ» անունով մի տեղ կայ, մի կողմը Արաքսն է, միւս կողմը մի ժայռ, միջոցը մի նեղ հող է և խախուռ ճանապարհ է, որտեղ ձիուց ցած իջնելով մարդ ամենայն զգուշութեամբ անցնում է: քիչ չէ պատահել որ մարդիկ և ուղտեր իրենց բեռներով գլորվել են այդտեղ և խեղդվել: Սասանիկ երկրից կայ նաև առաջակներից այդտեղում, սակայն լինելով միակ մօտիկ ճանապարհը, Թաւրիզից դէպի Շուշի երթեկութիւնը միշտ այդ ճանապարհով է լինում: տէրութիւնը մի կողմէ անգամ չէ մտնում այդ կողմերը լուսացնելու:

Արաքսի կամօրջի պարսից կողմում է կայ մի չինութիւն, բաւական հին, որ ծառայում է այդտեղից անցնող եկողների անցաթղթերին մօտիկ տալու և պատկանեալ փողը պարսից չը պատկանիցի առնելու, այդտեղ նոյնպէս կապալով է արվում: Եւ աչքուս տեսայ թէ ինչպէս թէ գնացող և թէ եկող մշակներին կամ հնձուրներին անխղճաբար կողոպտում էին: տէրութեան այդպիսի տեղերը կապալով տալուն առաջինը իր պաշտօնատարների գողութիւնը, խաբէութիւնը, և խարդախութիւններն են, և այդ պատճառով տէրութիւնը միանգամայն կապալով տալով գլուխը ցաւից ազատում է:

Թաւրիզի մէջ մի հայ երիտասարդ պ. Ա. Գորոյանց, որ ինքը բաւական դարգացած մի երիտասարդ է, պարսկերէն լեզուով գրում է մի բրօշուր, նկարագրելով այն բոլոր անկարգութիւնները, որ պատահում են կառավարչական շրջանների մէջ պաշտօնատարների և մեծերի ձեռքով, և առաջագրում է բոլոր այն տխուր երեւոյթների սկզբնական պատճառները, որոնք Պարսկաստանը միշտ պահում են խառնի և տղիտուութեան մէջ, առաջարկելով նաև այն անմիջական թէֆօրմները, որոնք հարկաւոր են մտցնել Պարսկաստանում:

Բրօշուրան ուղարկում է ուղղակի նորին վեհապետութեան Շահի վրա, որից հրաւերվում է Թեհրան վարձատրվելու իր խոհուն տաղանդի համար: Երիտասարդը հասնելով Թեհրան մեծ պատիւ և համակրութիւն է ստանում նորին վեհ. Շահից: Մտալով Թեհրանում, մի գիշեր սարսափելի կերպով վերաւորվում է անյայտ թուրքերից, և ինչպէս լավում է, նրա դրութիւնը լաւ չէ: վերքը ստացած է զինից և անցած է մինչև ուղեղը: նա անկարող է խօսել:

Անցնելով Արաքսի վտալի ափերից պարսկահայերի վիճակը թողեց մի տխուր տպաւորութիւն իմ որտեղ վրա: Հայապետների անջատված այդ մի իրիօն աղքատներով զուսմում է սակաւ բացառութեամբ թշուառութեան մէջ: Թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս նա գտնվում է նոյն անշարժութեան խոր քնի մէջ, որ արիւնջով հարկաւոր տարիներ նրանց վրա, գցել է նրանց մի տեսակ թմրութեան մէջ: Սակայն, դժբաղդաբար, մեր հայ, մանաւանդ ուսմանայ մասով, որ այդքան ջիւղ կերպով պաշտպանում է ճաճկահայաստանի իրաւունքները, դարձնում է արդեօք մի փող ուշադրութիւն ևս Պարսկաստանի այդ ողորմելի աղքատների վիճակի վրա, որոնք ցրված Պարսկաստանի այլ և այլ քաղաքներում, օրից օր անհետանում պակասում են: Գժուրդաբար ոչ, կամ շատ քիչ: Ամբողջ Պարսկաստանի մէջ մի 40 օրինակ հայ լրագիր հաղել թէ մտնի (խօսքը «Արաքատի» համար չէ): Ինչու համար չը պէտք է աշխատել այդ մասին: պարսկահայը կարօտ է օգնութեան, պէտք է անմիջապէս նրան և օժանդակութեան ձեռք կառկաւել: Այդ պարտաւորութիւնը գլուխաւորապէս էլ միմյալին է, իր անշատեալ հօտը պաշտպանելու, մայրենի լեզու չիմացող, մահմետականութեան խաւարի մէջ լուծվող այդ հայերին փող չէր ձեռք առնում: Պարսկաստանի հայը աղքատ էր, նա հենց ինքը եւ կալուէ իրեն մի կերպ նիւթականապէս օգնելու, միայն մի աշխատող ձեռք, մի խրախոյս, նրանք սաստիկ սէր ունեն դէպի կրթութիւն և գրականութիւն:

Կրկնում եմ տաճկահայը ունի իր ներքս պատրիարքը, ունի գոնեա իր լրագիրները, և չէ կարելի ասել որ դարգացած չէ, իսկ պարսկահայը ոչ մէկը չունի: պէտք է աշխատել այնտեղ հիմնելու մի օրդան, որ համապատասխան լինի նրանց պահանջներին, կամ հիմնել մի ընկերութիւն ձրիապէս լրագիրներ տարածելու պարսկահայերում: Ազգասէր հայը չը պիտի մենակ հոգայ տաճկահայերի վրա, սպասելով 61-րդ յօդուածին, թող նա գոնեա մի անգամ էլ դարձնէ իր աչքերը դէպի Պարսկաստան և տեսնէ թէ որքան սրտածախի տեսարաններ կը պատկերանան իր առաջ: մի տեղ ժողովուրդը խօսում է եկեղեցում իր քահանայի հետ թուրքերէն: մի տեղ մահմետական հայը իր բարեկամ հային «բաջդի» կամ «տաջդի» է կանչում: միւս տեղ հարկաւոր հայեր թողնելով իրենց ընտանիքը դառն աղքատութեան մէջ, պարսկի պարսիքի լուծից ազատվելու համար յանձնում են իրենց ճակատագրի կամքին հեռանալով հայերին հողից և դէպի օտար աշխարհ գնալով բեռնակրութիւն անելու: Գրելով այս երկու տողերը, ես նպատակ ունեի հայ հասարակութեան դիմելու ուղք դարձնել իրենցից հեռու և մոռացած մի միլիօն հայի վիճակը քննելու: այդ առթիւ յոյս ունեմ որ կրկին (Մշակը), որ անխնայ աշխատել է ազգի առաջագիմութեան համար, պիտի այնուհետեւ աշխատի և պարսկահայերի դրութիւնը ծանօթացնելու միւս աղքայիներուն, ինչպէս որ իր նպատակը եղել է այդ:

ՄՇԱԿԻ ՀՆՈՒԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԳ, 4 սեպտեմբերի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է. ֆինանսների մինիստրութիւնը յայտնում է, որ չը կայ ենթադրութիւն ծխախոտի արտօնութեան կամ կապալաւորութեան մասին: Զինուորական գիմնազիաներում թղլ է տուած ընդունել ինքնաթիռակ աշակերտներ տարեկան 150 բոլոր վճարով:

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԳ, 4 սեպտեմբերի: Պետական բանկի 50% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ռ. 75 Կ., երկրորդ 94 ռ. 25 Կ., երրորդ 94 ռ. 75 1/2 Կ., չորրորդ 93 ռ. 87 1/2 Կ., ներքին առաջին 50% փոխառութեան տոմսակը արժէ 227 ռ., երկրորդ 221 ռ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ռ. 25 Կ., երկրորդ 91 ռ. 12 1/2 Կ., երրորդ 91 ռ. 25 Կ., ոսկի 7 ռ. 62 Կ.: Ռուսաց 1 ռ. Լօնդօնի վրա արժէ 26,03 պէնս, ռուսաց 100 ռ. Համբուրգի վրա արժէ 222 մարկ, 25 պֆ., ֆարիզի վրա արժէ 274 ֆրանկ 25 սանտիմ: Բօրսալի տրամադրութիւնը հանգիստ է:

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԳ, 5 սեպտեմբերի: «Русскій Инвалидъ» հաղորդում է որ հեռուեալ պատանշանները շնորհված են հեռուեալ անձինքներին, օգոստոսի 30-ին: Գեներալ իշխան Զախովսկոյ ստացաւ Ալէքսանդր Նեվսկոյ շքանշանը, գեներալ մարջիձէ Ապիտով Արժիւր շքանշանը, գեներալներ Վօեակովսկի և Պրեպեկովսկի Ս. Վլադիմիրի երկրորդ աստիճանի, գեներալներ Վիտալիտայն-Բերկէբուրգ, Սեմէնովսկի, Սեմէնով, Պետերս, Գրանկին, Վէվէրն, Պետրօֆսկի ստացան Ս. Ստանիսլավի շքանշանը առաջին աստիճանի: Սեպտեմբերի 4-ին տուած հրամանով Արտիկերական աւարտեալից զվաւորը Բօտի տեղ նշանակվեցաւ Գեմինսկով:

Թաւրիզ—հրատարակող ԳԻՐԳՐԱՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ե Յ Տ Ա Ր Ը Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ԾԱՆՎՈՒՄ ԵՆ 25% ԷԺԱՆ
Քան թէ ուրիշ տեղ. Թէ՛, կախօ, ՇՈՎՈՒՄ, հետե Բագու, ընդունում էմ ամեն տեսակ լիակվածներ, մուրաբաներ, բրինձ, ամաններ, կոմիսիական յանձնարարութիւններ կատարածակներ, բոկայներ, թէյամաններ, սուրճիներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, երես լուանալու ամաններ, ԿՈՂՊԻՔՆԵՐ, ԶԳԵՏԱԿԱՆՆԵՐ, գրաւներ, դանակներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, ծրարներ, տետրակներ, մատիտներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ԲԷՎՈՒԿԵՐՆԵՐ, մէջակապներ, կլէօնկա, ԹԱՄՔԵՐ, սանձեր, ութներ, ՄԱՀԱՎԱՆՆԵՐ, երեսբիւններ, թաշկինակներ, կանանց գուլարներ, մարդկեանց գուլարներ, տուալեան սապօն, հոտաւէտ ջրեր, շերբետ, ցիտրան մագնիզիա, խինայի գինի, պորտփէյն, խրեւս, կօնիակ և 1,000 այլ առարկաներ: ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ փաճառականներին ՄԵՇ քանակութեամբ ծախում է թէ՛. պուզերով 40, 46, 52, 58, ր., իսկ ֆունտերով 1 ր. 1 ր. 10 ր., 1 ր. 20 ր., 1 ր. 40 ր., 1 ր. 60 ր. և 1 ր. 80 ր., իսկ ամենաբարձր թէյը ֆունտը 2 ր. քաշը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ: ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ George Dau-ի գործարանից 120 ր., լէվոլիներ 4—34 ր., ԲՈՒԼԴՈՒ (bull dog) 11—20 ր., կանանց թամբեր 65 ր., շէֆիլդի դանակներ 3 ր. 50 ր. գրեթէ, այլոսներ կիսագնով, Ֆիլարաներ և այլն: Ամենամեծ պահեստ հրացանների և լէվոլիների թիֆլիսում: 7—100

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՏԵՐ-ԵՅՆԻԿԻ աշխատասիրութեամբ հետեւեալ ձեռնարկները փաճառվում են բացառապէս (կովկասեան) Զաքար. Գրիգորեանի գրափաճառանոցում:
1) Գասաղիքը հայկ. ձայնագրութեան . 30 ր.
2) Մանկական ձայնագրեալ երգերան . 40 ր.
3) Մանկական երգերան առանց ձայնագրութեան . 20 ր.
4) Խմբական երգեր ձայնագրեալ քառաձայն . 50 ր.
Գումարով առնողներին գինում կը լինի: 6—10

144 Արծրունու գալէթէ 144 ամենաէական պահեստ մեքէի և հայելիների:

ՀԱՅՈՑ ԼԵՋՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
անունով ՄԵՐ ԽԵՐՈՐԴ ՏԱՐՈՒՑ զասագիրքը լոյս տեսաւ և ծախվում է Կովկասեան ու Կենտրոնական գրափաճառանոցներում:
Գինն է 40 կօպէկ:
Իսկ ով ցանկանում է հատը 35 կոպէկով ձեռք բերել, գինը ԿԱՆԻՍԻԿ փառելով և ճանապարհածախսը իր վրա առնելով:
Թող զիմէ մեզ հետեւալ հասցեով.
„Въ Тифлисъ.— На Авлабарѣ. Ивану Петровичу Назарьянцъ.“

Պատեւ ունիմ յայտնել, որ լինելով այսուհետեւ Բագու, ընդունում էմ ամեն տեսակ կոմիսիական յանձնարարութիւններ կատարածակներ, բոկայներ, թէյամաններ, սուրճիներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, երես լուանալու ամաններ, ԿՈՂՊԻՔՆԵՐ, ԶԳԵՏԱԿԱՆՆԵՐ, գրաւներ, դանակներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, ծրարներ, տետրակներ, մատիտներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ԲԷՎՈՒԿԵՐՆԵՐ, մէջակապներ, կլէօնկա, ԹԱՄՔԵՐ, սանձեր, ութներ, ՄԱՀԱՎԱՆՆԵՐ, երեսբիւններ, թաշկինակներ, կանանց գուլարներ, մարդկեանց գուլարներ, տուալեան սապօն, հոտաւէտ ջրեր, շերբետ, ցիտրան մագնիզիա, խինայի գինի, պորտփէյն, խրեւս, կօնիակ և 1,000 այլ առարկաներ: ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ փաճառականներին ՄԵՇ քանակութեամբ ծախում է թէ՛. պուզերով 40, 46, 52, 58, ր., իսկ ֆունտերով 1 ր. 1 ր. 10 ր., 1 ր. 20 ր., 1 ր. 40 ր., 1 ր. 60 ր. և 1 ր. 80 ր., իսկ ամենաբարձր թէյը ֆունտը 2 ր. քաշը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ: ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ George Dau-ի գործարանից 120 ր., լէվոլիներ 4—34 ր., ԲՈՒԼԴՈՒ (bull dog) 11—20 ր., կանանց թամբեր 65 ր., շէֆիլդի դանակներ 3 ր. 50 ր. գրեթէ, այլոսներ կիսագնով, Ֆիլարաներ և այլն: Ամենամեծ պահեստ հրացանների և լէվոլիների թիֆլիսում: 7—100

ВЪ БАЗУ
Въ конторѣ братьевъ Бегларовыхъ
Абѣлю Давидовичу Априсянцу.
Կօմիսիօներ—Աբէլ Ապրեսյանց

ԾԱՆՎՈՒՄ ԵՆ 30% ԷԺԱՆ
ՔԱՆ ԹԷ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ. մուրաբաներ, կօնֆեկաներ, ԿԱԿԱՍ, բրինձ, ԱՄԱՆԵՂԵՆ, բոկայներ, թամսեր, երես լուանալու ամաններ, չայիկներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, կերակրի ամաններ (судки), մատուցարաններ, ԿՈՂՊԻՔՆԵՐ, ԴԱՆԱԿՆԵՐ, գրաւներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, մատիտներ, տետրակներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ԲԷՎՈՒԿԵՐՆԵՐ, այլոսներ, ՄԱՀԱՎԱՆՆԵՐ, ՀԱԳՈՒՍՏ, տրիֆօ, պառուսներ, թաշկինակներ, երեսբիւններ, կլէօնկա, գուլարներ, ԹԱՄՔԵՐ, ՊՈՐՏ-ՎԷՑՆ, խրեւս, կօնիակ և այլն: Թէ՛ մեծ քանակութեամբ ՎԱՀԱՆԱԿԱՆՆԵՐԻ համար ՊՈՒՐԻՇ 44 ր., 46 ր., 48 ր., 50 ր., 52 ր., 54 ր., և այլն: Այլ բոլորը կարելի է գտնել ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ:
Մի և նոյն տեղը էժան գնով. ԵՐԻՔԵՏ մանկեկա, խմբ. ԾԱՐԱՆԻ ԳԷՄ, ԽԵՆԱՍԻ գիրքի ջերմի ԳԷՄ, կարթոկեան փճի, հեղուկ և ՍԱՊՈՆ, բժշկական թուղթ փաթեթիկով, արհամար, պարսկական փօշի: 61—100

ՏՆԱՅԻՆ ԴԱՍՏԵՐՈՎ
Ցանկանում է պարապել Ներսիսեան գրողից աւարտած մի փորձուած և հմուտ ուսուցիչ ԱՄԵՆԱԶԱՓԱՌՈՐ ԱՄՍԱԿԱՆՈՎ:
Ցանկացողներին խնդրում է հասցէն թողնել պ. Շահվերդեանի պալիլիօնում կամ „Մշակի“ խմբագրատանը: 2—5

**Յայտնում ենք թիֆլիզում և դաւանեւում մեր ծառայութեամբ պատուիրողներին, որ Ախալցխայից վերադառնալով թիֆլիզ Գաւաթական փողոցի վրայ՝ Իշխանուհի Բէհ-բուհանցի շինութեան մէջ բաց ենք արել խանութ, որտեղ սեպտեմբերի 10-ից կը սկսենք կանանց հագուստներ ձեւելու և կարելու պատուէրներ ընդունել: Նոյնպէս պատրաստ ենք մեզ պատուիրող դաւառացիների համար ուղարկել ամեն տեսակ զերիաների գորգեր, գլխարկներ, գլխի և պսակի ծաղիկներ, չիբիւններ, ձեռնոցներ, հովահարներ, փողպատներ, սպիտակեղէններ, կշիւներ և այլն:
Գերձակ Գրիգոր և Շուշանիկ Անեանց**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ
„ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՎԸ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ“
Վերնադրով գրքովը, ԷՋմիածին և սովատանջների վիճաբական պատկերով թիֆլիսում ծախվում է Կենտրոնական գրափաճառանոցում, իւրաքաչիւրը 30 կոպէկով: Օտարաքաղաքացիք 10-ից ոչ պակաս ցանկացողները առանց փոստայի ծախքը հոգալու, կարող են զիմել Մնացական Բէգլարեանցին հետեւալ հասցեով. ВЪ ТИФЛИСѢ, Верхняя Таможенная улица, № 31, Мнацакану Бегларьянцу. 5—10

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

ՎԱՀԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՀԵՏԵՆԵԱՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԳՐԵՐԸ՝

1	Տէր-Անդրեան՝ Մայր. լեզու մ. ա.	35 ր.
2	— — — — — մ. բ.	40 ”
3	— — — — — մ. գ.	70 ”
4	Ս. Մանգինեանց՝ Նահապետական և հայր. աշխարհ.	65 ”
5	— — — — — Գիւցազնական աշխարհ.	30 ”
6	— — — — — Ընտանեկան աշխարհ.	25 ”
7	Կոստանեանց՝ Ծաղկաքաղ արձակ և չափածոյ բանից.	25 ”
8	— — — — — Երկրորդ շրջան.	60 ”
9	— — — — — Երրորդ շրջան.	40 ”
10	Աղայեանց՝ Ուսումնի մայր. լեզուի ա. տ.	15 ”
11	Նազարեանց՝ Ուսուցիչ. Հայոց լեզուի գ. տարի.	40 ”
12	— — — — — չորր. տարի.	60 ”
13	Ա. յազեանց՝ Նախարարեանց գրաբ. լեզուի մ. ա.	40 ”
14	— — — — — մասն երկր.	45 ”
15	— — — — — մասն երր.	50 ”
16	Եղիշէ՝ պատմութիւն Վարդանանց	80 ր. և 1 ”
17	Եղիշէ՝ Եղծ աղանդաց.	1 ”
18	Բագրատունի՝ Տարբեր քերականութեան.	1 25 ”
19	Պալասան՝ Քերականութիւն աշխ. լեզուի.	50 ”
20	Բահայեանց՝ Քերական աշխ. լեզուի.	25 ”
21	Տէր-Ստեփանեանց՝ Սկզբունք քրիս. հաւատ.	50 ”
22	Պօպովեան՝ Սրբազան պատ. հին կտակարանի.	60 ”
23	— — — — — նոր կտակարանի.	60 ”
24	Հէնչէ՝ Թուրքական խնդ. Ժողովածու (Ս. Մանգ.)	40 ”
25	Վարձիւեան՝ Դասագիրք թուրքականութեան.	70 ”
26	Русское слово Տէր-Գաւթեանի.	45 ”
27	Սիմեոնեանց Ն. Ընդհ. աշխարհագրութեան նախագիտ.	35 ”
28	— — — — — նոյն մասն ուսումնական.	60 ”
29	— — — — — նոյն մասն քաղաքական.	60 ”

Նոյն տեղը փաճառվում են նաեւ այն գործածական դասագրքերը, որոնք այս յայտարարութեան մէջ չեն յիշատակված: Բացի ստորեւից՝ Կենտրոնական գրափաճառանոցին կից բացուած է նաեւ ուսուցիչական և կանցեարարական ամենատեսակ իրեղենների առանձին բաժանմունք: Գաւառական ուսումնարանների պահանջները կատարվում են առանց յետաձգութեան: Գումարով գնողներին նշանաւոր գինումն է լինում: Ան փող պատուէրն անկատար են մնում:

Արդէն պատրաստի ունիմ 25 հատ ձայնագրած հայկական երգեր և շնամուրի համար Այդ երգերը ի լոյս ընծայելու համար ես ստորագրութիւն եմ բացել՝ տպագրութեան ծախքը մասամբ թեթեւացնելու համար: Այժմէն ստորագրողների համար իւրաքանչիւր օրինակի գինը լինելու է 1 ր. 60 կ., իսկ տպագրութեան յետոյ գինը կը լինի 2 ր.: Իւրաքանչիւր 5 օրինակ ստորագրողը կը ստանայ 6 օրինակ:

Ահա տպագրվելու ձայնագրած երգերի անունները:
1. Այ մարդ այսօր... 2. Ահապիշ անձայն... 3. Արիք որ երթամք... 4. Ազնիւ ընկեր... 5. Արիք Հայկազունք... 6. Արիացիր գոնեա... 7. Բաժակներ առնունք... 8. Գիշեր ցերեկ... 9. Երբ որ բացուին դռներ... 10. Եղբարք մի շուրջ... 11. Զմուռնիս երգեր... 12. Էր հեռանա... 13. Թէ ծխաքաղը ձեռքիս... 14. Ինչ սիրուն ես... 15. Իմ սիրտս աղ ես... 16. Իմ սիրելի գաւառուք... 17. Խոյն պարս... 18. Կտուր կտուր... 19. Կապոյտ երկընթաց... 20. Հայրենիք սրբազան... 21. Հայոց աղբիւրներ... 22. Մեր հայրենիք... 23. Մեր կեանքի նման... 24. Մայր Արաքսի... և 25. Ողջընք բոլ Հայաստան: Այս 25 երգերը կը հրատարակվին մի տետրակով, որ կը ցանկան օգնելու այդ երգերի շուտով տպագրվելուն, թող անպապող զիմէն ինձ ամենայն տեղից հետեւալ հասցեով. Тифлисѣ Ивану Артемьевичу Сузанаджянѣ. Галерея Арцруни въ музыкальную торговлю „Лира Италия“
Ինձ մօտ փաճառվում են 4 հատ հայկական երգեր մի տետրակով դաշնամուրի համար ձայնագրած երգեցողութեամբ այն է 1. Անի քաղաք. 2. Ինձ համար չէ. 3. Յօրտուր փէյց և Ծիծեռնակ: Գինն է 1 րուբլի, օտարաքաղաքացիք 10 կօպէկ փաստի ծախք են վճարում: Եւ Յիւնական տաւիղ Ֆրէյդուն՝ երգարանը, որի մէջ 50 հատ նոր ազգասիրական երգեր են բովանդակվում, գինն 30 կօպէկ: Ցանկացողք թող զիմէն ինձ հետեւալ հասցեով:

Յովհաննէս Սուլամանեանց

Մամուլի տալին է, և շուտով լոյս կը տեսնի Ս. Մանգինեանի հետեւալ աշխատութիւնը. „ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏ ԹՈՒՍԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ“ ծխական գրողների 4-րդ տարվայ գաղտնիացք, և միանգամայն 1-ին, 2-րդ և 3 տարիների համար հրահանգ:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Իր յատկութիւններով մարմնի մասերի և մանաւանդ ոտքի մատների քրտինքից առաջ եկած փտումն ունչացնող յայտնի նիւթը,
ԳԱԼՄԱՆԻՆ
անունով ծախվում է Եւրօպայի բոլոր մեծ քաղաքների զեղաների և գրողատների մօտ: Գլխաւոր դէպօ նիւթի հարող Ֆարմացիի մագիստրոս Վ. ԿԱՐՊԻՆՍԿԻՒ ԳԻՂԱՏԱՆԻ մէջն է գտնվում, Վարշավայում, Էլեկտորային փողոց № 35. Գալմանին մեծ արդիւր արժէ Վարշավայում 50 կօպ., աւելի փոքր 30 կօպէտ է զգուշանալ խարդախութիւններից և պահանջել, որ իւրաքանչիւր արդիւր ունենայ գործածութեան մեկնութիւնը և փարիզի աշխարհահռչակ մեղայները. Վ. ԿԱՐՊԻՆՍԿԻ 20—20 (1)